

BOLA TUG'ILISHI BILAN BOG'LIQ MAROSIMLAR O'ZBEK XALQI HAYOTINING AJRALMAS QISMI SIFATIDA

Yuldosheva Feruza Yashin qizi

Tarix va filologiya kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14205794>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek xalqining bola tug'ilishi bilan bog'liq marosimlari yozilgan. Bolaga nom qo'yish, beshikka solish marosimlari xususida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: marosim, beshik to'yi, folklor, an'ana.

CEREMONIES ASSOCIATED WITH THE BIRTH OF A CHILD ARE AN INTEGRAL PART OF THE LIFE OF THE UZBEK PEOPLE.

Abstract. This article describes the rituals of the Uzbek people related to the birth of a child. There are opinions about naming and cradling ceremonies.

Key words: ceremony, cradle wedding, folklore, tradition.

ОБРЯДЫ, СВЯЗАННЫЕ С РОЖДЕНИЕМ РЕБЕНКА, ЯВЛЯЮТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ ЧАСТЬЮ ЖИЗНИ УЗБЕКСКОГО НАРОДА.

Аннотация. В данной статье описаны обряды узбекского народа, связанные с рождением ребенка. Существуют мнения по поводу обрядов наречения и укачивания.

Ключевые слова: обряд, колыбельная свадьба, фольклор, традиция.

Tarixan o'zbek xalqi milliy urf-odat va an'analarga boy xalq hisoblanadi. Insoniyat tomonidan qabul qilingan va ko'pchilik tomonidan ramziy tan olinib, bajariladigan amallar marosimlardir. Marosim bir xalqni boshqa xalqdan farqlovchi etnografik jihatlardan biridir.

Marosim inson moddiy va ma'naviy turmushining talab va ehtiyoji bilan yuzaga kelgan va keladigan tabiiy xatti-harakat, bezak (dekoratsiya) va tekstga ega bo'lgan hayotiy sahna asaridir.^[1]

Turli millatlar, jumladan, o'zbek xalqida ham bola dunyoga kelishi eng buyuk quvonch va sharaf hisoblanadi. Bolaning tug'ilishi ko'pincha uy uchun katta xursandchilik va marosimlarga sabab bo'ladi. Ushbu marosimlar faqatgina an'anaviy qadriyatlarni saqlab qolish uchun emas, balki oila va jamiyatning birligini mustahkamlash, insonlar o'rtasidagi mehr-muhabbatni ko'rsatish uchun ham muhim sanaladi. Shuning uchun har bir marosim o'ziga xos qoidalar va urf-odatlarga ega. Oila va oila bilan bog'liq marosimlar etnosga oid madaniy- maishiy an'analarni uzatuvchisi hamda davomchisi sanaladi^[2].

¹ Sarimsoqov B. O'zbek marosim folklori. Toshkent. "FAN" nashryoti 1986

² Ashirov A. O'zbek xalqining qadimgi e'tiqod va marosimlari. T.: 2007

Adhamjon Ashirovning ilmiy ishlarida o'zbek xalqining bola tug'ilishiga oid marosimlari haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. U xalq etnologiyasi va antropologiyasi sohasida keng tadqiqotlar olib borib, milliy urf-odatlar, ayniqsa, tug'ilish bilan bog'liq odatlar haqida o'z tadqiqotlarida batafsil yoritgan. Ashirovning asarlarida yangi tug'ilgan chaqaloqni "balo-qazolardan asrash" maqsadida o'tkaziladigan turli marosimlar va bu tadbirlarning qadimiy turkiy totemistik qarashlar bilan bog'liqligi haqida so'z yuritiladi. Misol uchun, xalqimizda yangi tug'ilgan chaqaloqni bo'ri totemi yordamida "himoyalash"ga oid qadimiy odatlar borligi qayd etiladi. Bu odat, ayniqsa, Farg'ona vodiysi hududlarida bugungi kunda ham uchraydi. Shuningdek, Ashirov Farg'ona vodiysida "Bo'rimi yoki Tulkimi" iborasini ishlatish orqali chaqaloqning jinsini aytish odati mavjudligini ham qayd etadi.

Bola tug'ilishi bilan bog'liq marosimlarni quyidagicha turkumlash mumkin.

1. Tug'ilish xabari va xushxabar tarqatish

Bolalar tug'ilishi bilan bog'liq marosimlardan birinchisi - yangi tug'ilgan bola haqida xushxabar tarqatishdir. O'sha kuni yaqinlar, qarindoshlar va qo'shnilar to'planib, oilaga tabriklar izhor qiladilar. Ko'pincha bu marosimda shirinliklar ulashiladi va bolaga yaxshi tilaklar bildiriladi.

2. Beshik To'yi

O'zbek milliy qadriyatlarida beshik to'yi juda katta ahamiyatga ega. Beshik bola uchun o'ziga xos bir xilqi hisoblanadi va u bola parvarishiga oid ko'plab qadriyatlarni ifoda etadi. Beshik to'yi ko'pincha bola tug'ilganidan so'ng 7, 9 yoki 11 kun o'tgach o'tkaziladi. Ushbu marosimda beshik, bola kiyim-kechaklari va zarur buyumlar hadya qilinadi, bolaning onasi va buvisi tomonidan maxsus duolar o'qiladi.

3. Chilla Marosimi

Yangi tug'ilgan bola va onasiga to'la parvarish va e'tibor qaratilishi uchun 40 kun chilla saqlash marosimi bor. Bola chilla vaqtida toza muhitda va to'g'ri parvarish qilinadi. Chilla oxirida bola va onasiga mo'minlar tomonidan oq fотиha berilib, ularning sog'ligi va baxtli hayot kechirishlari tilanadi.

4. Ot qo'yish marosimi

Bolaga ot qo'yish ham juda muhim sanaladi. Ota-onalar bola tug'ilishidan avvalroq ham unga ismlarni tanlashadi va bu nomlar ko'pincha tarixiy yoki diniy shaxslar, yaxshilik, omad va qut-barakani anglatadigan so'zlar bilan bog'liq bo'ladi. Ismni qo'yish uchun maxsus odam yoki ota yoki ota-bobolar jalb etiladi va ular bolaning kelajagi yaxshi bo'lishini tilab duo qilishadi.

5. Qurbonlik qilish marosimi

Ba'zi oila va jamiyatlarda yangi tug'ilgan bola uchun qurbonlik qilish ham odatiy marosimlardan biridir.

Bu marosim ko‘pincha bolaning sog‘lom va uzoq umr ko‘rishi, oilada baxt va to‘kin hayot kechirishi uchun amalga oshiriladi. Qurbonlikni yaqinlar va ehtiyojmandlarga tarqatish orqali o‘zaro ko‘mak va mehr ko‘rsatiladi.

Afg‘oniston o‘zbeklarida ham bola tug‘ilishi bilan bog‘liq marosimlarda o‘ziga xoslik mavjud. Bundan yigirma-o‘ttiz yil oldin bola uyda dunyoga keltirilgan. Tug‘ilgan chaqoloqni kindigini doya yoki jarayonda qatnashgan tajribali ayol tomonidan kesilgan. Afg‘on o‘zbeklarida chaqaloqqa nom qo‘yish, tug‘ilgach bir hafta o‘tgach, yaqin qarindoshlar ishtrokida, chaqoloqning qulog‘iga azon aytib, “nomi falonchi bo‘lsin” deyiladi. Chaqaloqlarga Boburiy hukmdorlar nomlari va islomiy nomlar qo‘yish an‘anaga aylangan. Beshikka solish ayrim hududlarda qirq kundan keyin, ayrim hududlarda esa suyagi qotgach, uch oylik bo‘lgandan so‘ngra amalga oshiriladi. Beshikka bolani kayvoni ayol belaydi.

Bolani beshikka solish marosimi o‘zbek xalqining qadimiy va eng e‘zozli an‘analaridan biridir. Bu marosim, ayniqsa, yangi tug‘ilgan chaqaloqning ilk marotaba beshikka yotqizilishi munosabati bilan o‘tkaziladi. Beshikka solish marosimi bolaning kelajagiga farovonlik, sog‘lik, uzoq umr va baxt tilashni ifodalaydi. Shuningdek, bu marosim orqali oila a‘zolari va yaqinlar bolaga oq fотиha beradi, ota-onaga esa bolani parvarishlash mas‘uliyati berilganligini anglatadi.

Afg‘on o‘zbeklarida chaqoloqni beshikka solish marosimi quyidagicha o‘tkaziladi:

Chaqaloqni beshikka belash jarayonida kayvoni ayol bolani qo‘liga olaturib, turli usullar bilan-bu yerga qo‘yaymi? deb so‘raydi.-yo‘q, yo‘q, yo‘q deb javob berishadi.-Bu yerga qo‘yaymi?-ha, ha, ha. Kayvoni ayol bolani beshikka solib bog‘laydi va shunday deydi:

-Kuchuk habalasa qo‘rqmagin!

Pishak miyovlasa qo‘rqmagin!

Eshak hangrasa qo‘rqmagin!

Akalarang urushsa qo‘rqmagin!³

Beshik qadimdan o‘zbek oilalarida muhim ahamiyat kasb etgan. Bu faqat bolaning yotish joyi emas, balki uning ilk hayotiy maskani, o‘ziga xos qo‘rg‘onidir. Beshik bolaning birinchi harakatlaridan boshlab hayotga moslashishiga yordam beradi. Beshik ichida bola sokin uyquda yotadi, bu esa uning jismoniy va ruhiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli, beshikning o‘zini bezash, uning atrofiga to‘nlar, mo‘ynalar va turli shirinliklar joylash odati mavjud.

Bolani beshikka solish marosimi Buxoroda odatda katta tantana bilan o‘tkaziladi. Bu marosim jarayoni quyidagi asosiy qism va urf-odatlarini o‘z ichiga oladi:

³ Nazarov N. Afg‘oniston o‘zbeklari. Toshkent.: 2011 53-bet.

1. Beshikni tayyorlash – Beshik toza, qulay va farovon bo‘lishi uchun maxsus tayyorlanadi. Odatda, marosimga chaqaloqning yaqinlari va qo‘shnilar taklif etiladi. Beshikni bezash va unga maxsus qoplama matolar qo‘yish an‘anasi ham mavjud.

2. Beshikka solish – Bolani beshikka solish vazifasi odatda hurmatli bir ayolga topshiriladi. Bu ayol oila a‘zolarining duosini olib, bolani beshikka joylashtiradi. Bolani beshikka solish jarayonida bolaga alohida shirinliklar, qand-qurs yoki turli tilla buyumlar hadya qilinadi.

3. Qand-qurs va shirinliklar sepish – Marosimning ajralmas qismi bolaga qand-qurs yoki boshqa shirinliklarni sepishdir. Bu holat, bolaning hayoti shirin va baxtli bo‘lishini tilash ramzi sifatida qabul qilinadi.

4. Duo va oq fotiha berish – Beshikka solish jarayonida bolaga oq fotiha berilib, sog‘lom va baxtli umr kechirishini tilab duo qilinadi. Marosimda qatnashganlar bola uchun farovonlik va baxt tilashadi, va bu orqali bolaning kelajagiga nisbatan ijobiy niyatlarini bildiradilar.

5 Beshik to‘yni nishonlash – Marosim so‘ngida oilaviy to‘y o‘tkaziladi, bunda yaqinlar va do‘stlar yig‘ilib, marosimni tantana bilan nishonlaydi. Bu to‘y o‘ziga xos oila bayrami hisoblanadi, unda qo‘shnilar, qarindoshlar yig‘ilib, bolaning kelajagi uchun xursandchilik qilishadi.⁴

Beshikka solish marosimining tarbiyaviy va ma‘naviy ahamiyati katta. Beshikka solish marosimi nafaqat diniy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Marosim orqali ota-onalar va jamiyat bola tarbiyasi va unga mehr berishning ahamiyatini anglaydilar. Shuningdek, bu marosim bolaga bir umr o‘zi uchun zarur bo‘lgan qadriyatlar va an‘analarni o‘zlashtirishni anglatadi.

REFERENCES

1. Ashirov A. O‘zbek xalqining qadimgi e‘tiqod va marosimlari. T.: 2007
2. Qurbonov, A. O‘zbek xalqining urf-odatlar va an‘analari. Toshkent: Adabiyot, 2008. Kitob o‘zbek xalqining turli an‘ana va marosimlariga oid turli maqolalar va ma‘lumotlarni o‘z ichiga oladi.
3. Nazarov N. Afg‘oniston o‘zbeklari. Toshkent.:2011
4. Islomov, M. O‘zbek xalq urf-odatlar: tarixi va buguni. Toshkent: Ma‘naviyat, 2005.
5. Sarimsoqov B. O‘zbek marosim folklori. Toshkent. “FAN” nashryoti.1986

⁴ Dala tadqiqoti manbasi: Buxoro viloyatida yashovchi Mavlonova Risolat momodan yozib olingan